

Kompenzační platby za povodňové rozlivy

KLÍČOVÁ SDĚLENÍ

- Ohrožená sídla na dolním toku řek mají užitek z povodňových rozlivů na horním toku.
- Realizace povodňových rozlivů vyžaduje prostor. Většinou koliduje s právy soukromých vlastníků půdy.
- Kompenzační platby za povodňové rozlivy vytvářejí mechanismus mezi těmi, kdo rozliv umožňují, a těmi, kdo z něj mají užitek.

Povodeň na Dunaji, Dolní Rakousy
© Austrian Armed Forces / KERMER, 2013

Shrnutí pro klíčové aktéry IWRA vydává International Water Resources Association ve spolupráci s předními odborníky na diskutované téma. Cílem je poskytnout informace a praktická doporučení pro politiky a další klíčové aktéry v podstatných otázkách rozvoje.

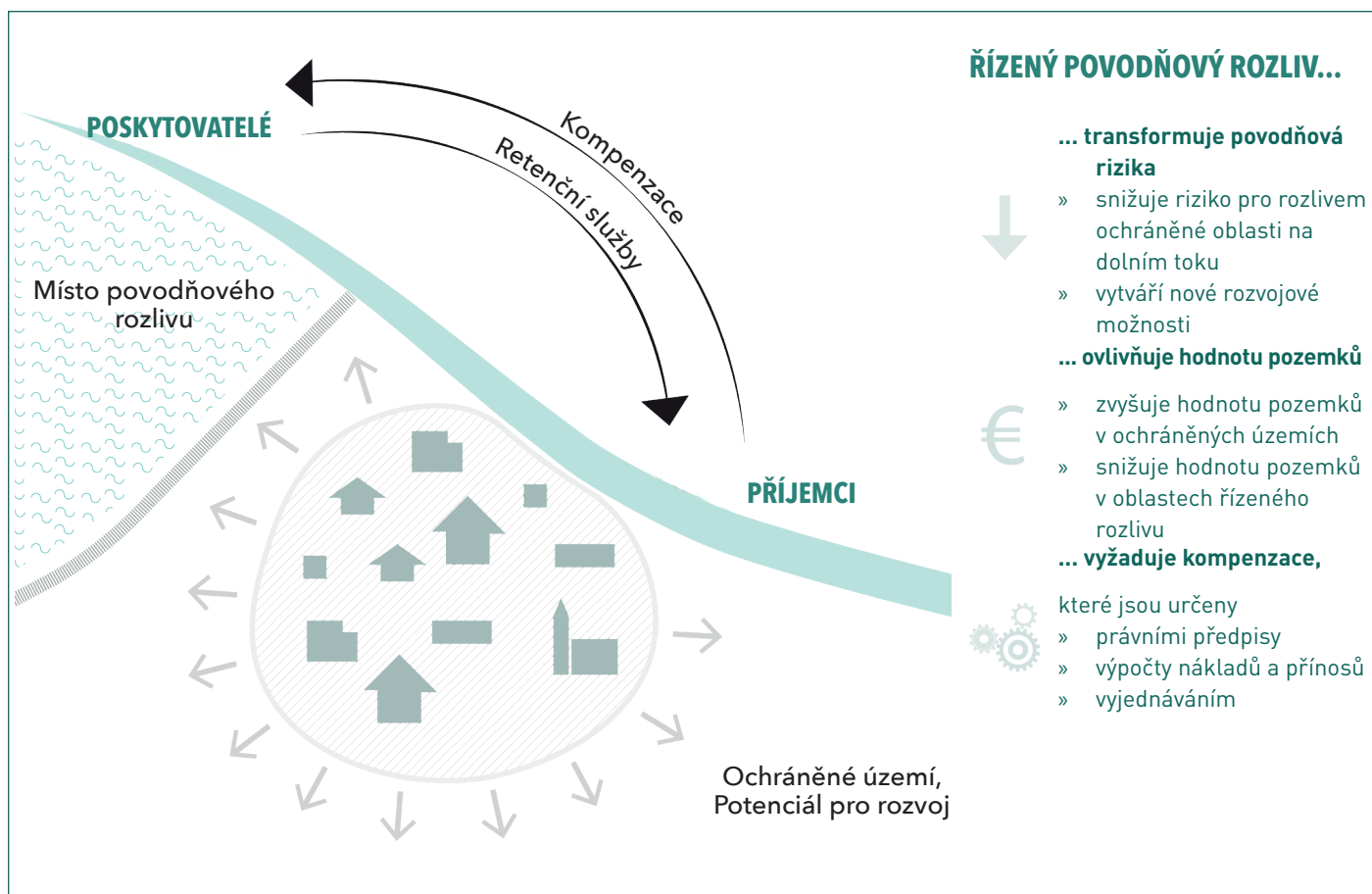
Smyslem shrnutí pro klíčové aktéry IWRA je vyvolávat diskusi a poskytovat informace; IWRA je neutrální fórum, zde publikované názory vyjadřují především názory autorů.

www.iwra.org

www.cost.eu

Sponzoři

POVODŇOVÉ ROZLIVY SNIŽUJÍ POVODŇOVÁ RIZIKA

Povodňové rozlivy hrají ve strategiích snižování povodňových rizik významnou roli. Například evropská Povodňová směrnice (2007/60/ES) stanoví, že management povodňových rizik má podporovat „zlepšení schopnosti půdy zadržovat vodu a kontrolované zaplavení určitých oblastí v případě výskytu povodně“ (čl. 7).

Využití záplavových území k přirozeným povodňovým rozlivům je důležitým opatřením ke zlepšení ekologického stavu řek. Efekt těchto rozlivů při extrémních povodních je však omezený, neboť záplavová území jsou často pod vodou ještě před kulminací povodně (viz obr. 2). Technicky řízené povodňové rozlivy oproti tomu účinněji transformují povodňové vlny, neboť rozliv je optimalizován s ohledem na kulminaci povodně (Munich Re, 2014). Aby byl efekt řízeného rozlivu maximální, musí se rozlivová plocha nacházet co nejbližší k oblasti, kterou má ochránit.

NÁKLADY A PŘÍNOSY POVODŇOVÝCH ROZLIVŮ

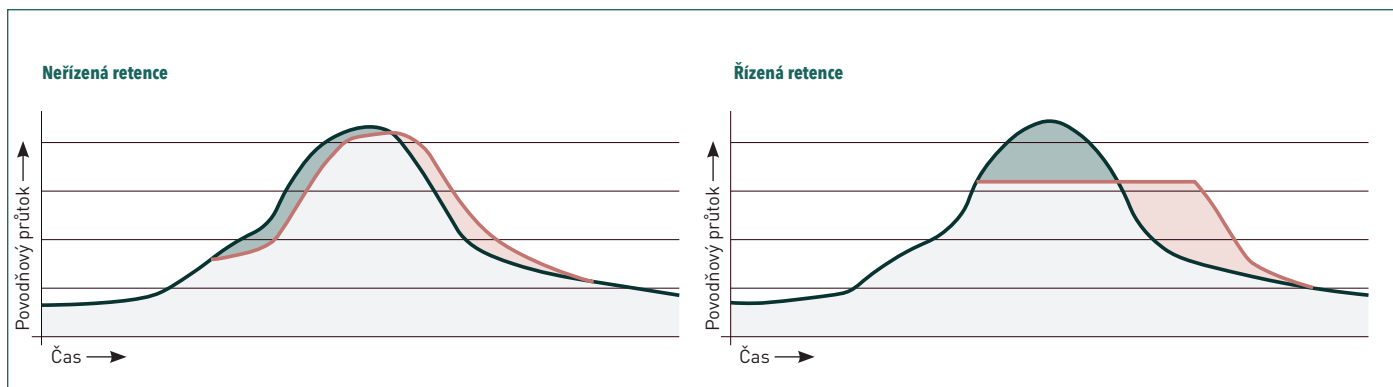
Povodňové rozlivy si žádají velké otevřené plochy (většinou zemědělské půdy) a obvykle zasahují do práv stávajících vlastníků a uživatelů. Při příchodu povodně se tyto plochy řízeně zaplaví, čímž se sníží povodňové riziko v níže položených oblastech (viz obr. 1). Vlastníci půdy, zpravidla zemědělci, jsou zatíženi:

- **přímými náklady:** např. nižší výnos plodin, poškození drenáží, a

- **nepřímými náklady:** např. pokles hodnoty pozemků z důvodu stavební uzávěry.

Níže položeným oblastem přináší řízená retence na horním toku užitek. Vlastníci domů, podnikatelé, veřejné instituce či provozovatelé infrastruktury mají **přímý užitek** ze snížení povodňového rizika. Vlastníci zemědělské či dosud nezastavěné půdy zároveň mají **nepřímý užitek** z povodňových rozlivů. Oblasti, kde dříve hrozilo riziko zaplavení, nyní leží mimo předpokládaný povodňový rozliv a je možné je zhodnotit, např. výstavbou (srov. tab. 1).

Obr. 1: Kompenzace za povodňové rozlivy vytvářejí vztah mezi poskytovateli a příjemci užitků.

KOMPENZACE ZA RETENČNÍ SLUŽBY

Plochy k povodňovým rozlivům jsou k dispozici tehdy, je-li dotčeným vlastníkům nabídnuta kompenzace. Kromě toho je také v některých státech možné půdu za účelem rozlivů vyvlastnit nebo vyjednat s vlastníky výměnu či výkup pozemků.

Pokud však nechceme měnit vlastnická práva, existují dva odlišné přístupy k poskytování kompenzací:

I. Kompenzace na společenském základě:

V souladu s principem „společnost platí“ se kompenzace hradí z daní (rozpočítávají se na celou společnost). Poskytovatelé retenčních služeb dostávají kompenzace od orgánů veřejné správy, například obecních úřadů nebo od vlády.

II. Kompenzace na užitkovém základě:

V souladu s principem „příjemce platí“ hradí (alespoň část) kompenzací poskytovatelům ploch k povodňovým rozlivům příjemci přímých či nepřímých užitků.

ORGANIZAČNÍ ZAJIŠTĚNÍ KOMPENZACÍ

V případě kompenzací na společenském základě orgány veřejné správy stanoví nebo s vlastníky půdy vyjednají, které náklady, přímé či nepřímé, budou předmětem kompenzací. Na základě posouzení nákladů a přínosů provedených experty je propočítána výše kompenzace. Tu orgán veřejné správy vlastníkovi pozemku nabídne, resp. spolu uzavřou dohodu o poskytování kompenzací. Smlouva může zahrnovat následující typy plateb:

I. jednorázové nebo každoroční platby za poskytnutí možnosti řízeného rozlivu a/nebo

II. platby v případě příchodu povodní k pokrytí povodňových škod.

V případě kompenzací na užitkovém základě vstupují orgány veřejné správy rovněž do vyjednávání s příjemci užitků jako prostředníci, aby bylo možné stanovit, kolik má každý z nich přispívat do kompenzačního programu.

Obr. 2: Dvojice hydrogramů znázorňuje dopady neřízené a řízené retence na průběh povodně (zelená plocha = průběh bez retence, červená plocha = průběh s retencí). Jak ukazuje červená čára, neřízená retence vede především k časovému posunu (zpoždění) povodňové vlny, zatímco řízená retence také výrazně snižuje kulminační průtok (Munich Re, 2014).

	AKTÉŘI	ROLE A ODPOVĚDNOSTI
POSKYTOVATELÉ	zemědělci (nájemci), vlastníci půdy	zajišťují plochy k řízeným rozlivům, jsou kompenzováni za (přímé a nepřímé) ztráty
PŘÍJEMCI	vlastníci domů, podnikatelé apod.	mají užitek se snížením povodňových rizik, platí za to kompenzace
	vlastníci ochráněné půdy	mají užitek z lepších možností územního rozvoje, platí kompenzace odvozené ze zhodnocení pozemků
PROSTŘEDNÍCI	experti	zajišťují technickou odbornost, posouzení (přímých a nepřímých) nákladů a přínosů
	orgány veřejné správy	zastupují veřejný zájem (např. snižování povodňového rizika, rozpočtové určení), koordinují dílčí zájmy a zprostředkovávají zavádění programů kompenzací

Tab. 1: Přehled aktérů, jejich rolí a odpovědností v souvislosti s kompenzacemi za povodňové rozlivy.

KOMPENZACE ZA POVODŇOVÉ ROZLIVY V PRAXI

V praxi převažuje princip kompenzace na společenském základě nad užitkovou variantou. V rámci COST projektu LAND4FLOOD (Natural Flood Retention on Private Land) skupina vědců a praktiků navštívila dvě lokality s řízenými povodňovými rozlivy v Rakousku (Altenmarkt im Pongau a Mittersill). Předmětem zájmu byly parametry kompenzačních mechanismů. Účastníci se formou workshopu seznámili s činností obecních úřadů a setkali se s dalšími zapojenými aktéry, kteří jim objasnili politické a administrativní fungování procesu kompenzačních plateb za povodňové rozlivy.

STANOVENÍ PLATEB NA KOMPENZACE

Ve zmíněných obcích se retenční služby kompenzují odlišně. V první obci jsou vlastníci nemovitostí situovaných ve stoleté záplavě sdruženi v tzv. vodním družstvu. Příspěvky do družstva byly stanoveny podle konkrétního užitku, jenž má každý člen z ochranných opatření v podobě nižších škod. Příspěvky od vlastníků jsou doplněny finančními prostředky od zemské a spolkové vlády a financuje se jimi výstavba a údržba opatření řízené retence. Vlastníkům půdy na horním toku, kde se rozliv uskutečňuje, jsou kompenzovány jak přímé náklady v podobě povodňových škod, tak i nepřímé náklady související se znehodnocením pozemků. V druhé z obcí dostávají poskytovatelé retenčních služeb kompenzace z veřejných zdrojů a z výnosů odvozených ze změny využití území (ze záplavového území na zastavitelné plochy). Vlastníci domů, kteří mají přímý užitek v podobě nižších povodňových škod, na retenční opatření nepřispívají.

CO JE NUTNÉ MÍT NA ZŘETELI

- **Organizační zapojení vlastníků půdy:** družstva, sdružení a další typy organizací jsou významným nástrojem usnadňujícím zapojování vlastníků půdy, vytvářejí právní základ k organizování procesu kompenzace.
- **Kompenzace za povodňové rozlivy jsou složité:** jejich vyjednávání je časově náročné a musí vždy probíhat transparentně (zejména vyhodnocení nákladů a přínosů), může však přispět ke zkvalitnění povodňového managementu a zlepšit informovanost o existujících rizicích.
- **Na rozsahu a kontextu záleží:** neexistuje žádné univerzální řešení – programy kompenzací musí citlivě reagovat na konkrétní potřeby dotčených aktérů a zohledňovat místní podmínky, například rozložení rizik a využití ploch.

LITERATURA

Směrnice 2007/60/ES o vyhodnocování a zvládání povodňových rizik. Evropská komise, 2007.

Munich Re, 2014, ed. Natural Catastrophes 2013. Analyses, Assessments, Positions. Topics Geo.

PODĚKOVÁNÍ

Autoři: **Lukas Löschner** (BOKU Vídeň) a **Arthur Schindelegger** (TU Vídeň)
Překlad: **Petr Kurfürst** a **Lenka Slavíková** (UJEP)
Editor: **James E. Nickum** (IWRA)
Grafická úprava: **Sophie Spanlang** a **Nathalie Lyon-Caen**

Toto shrnutí je výstupem z mezinárodního workshopu financovaného v rámci COST akce LAND4FLOOD (CA16209). COST je součástí rámcového programu EU Horizon 2020.

Další informace:
www.land4flood.eu